

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії
Кафедра історії України
Кафедра спеціальних галузей історичного знання та дидактики історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара
Сергій ОКОВИТИЙ

« 24 »

ПОГОДЖЕНО

В.о. проректора з
науково-педагогічної роботи
Наталія ГУК

« 24 »

02 2026р.

ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
за спеціальністю 032 Історія та археологія
Освітня програма: «Історія та археологія»

Розглянуто на засіданні вченої ради
Історичного факультету
від 27.01.2026 р. ; протокол №8

Голова вченої ради

Дмитро АРХІРЕЙСЬКИЙ

ДНІПРО
2026

Укладачі програми:

1. Посунько О. М., канд. іст. наук, доц., завідувач кафедри історії України
2. Чепурко О. О., канд. істор. наук, доц, доцент кафедри історії України
3. Шабельнікова І. В., канд. істор. наук, доц, доцент кафедри історії України
4. Ходченко О. Є., канд. істор. наук, доц. кафедри всесвітньої історії
5. Воронов В. І., канд. істор. наук, доц., доцент кафедри спеціальних галузей історичного знання та дидактики історії

Програма ухвалена на засіданні кафедри історії України; від 08 січня 2026 р., протокол № 7

Завідувачка кафедри історії України Ольга ПОСУНЬКО

та на засіданні науково-методичної ради історичного факультету,
протокол № 3 від 26.01.2026 р.

Голова НМР ІФ

Альберт ВЕНГЕР

1. Загальна частина

Атестаційний екзамен (АЕ) передбачає комплексну перевірку рівня знань, вмін та навичок здобувача вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем, які він повинен продемонструвати для підтвердження відповідності набутих ним компетентностей до нормативних вимог, передбачених освітньо-професійною програмою «Історична україністика та прикладна історія» від «17» грудня 2020 р., протокол № 5 (редакція № 1), зі змінами, що затверджені рішеннями Вченої ради від 27.06.2023 р., протокол №12 та від 16.05.2024 р., протокол № 10, за першим (бакалаврським) рівнем.

Програма підсумкової атестації зі спеціальності 032 Історія та археологія (освітня програма «Історична україністика та прикладна історія») першого (бакалаврського) рівня вищої освіти складається з навчальних дисциплін циклу професійної підготовки, відповідно до навчального плану.

Оцінка знань здійснюється на основі комплексних тестових завдань. Атестаційний екзамен сприяє формуванню **компетентностей** за ОП:

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК9. Здатність бути критичним і самокритичним.

СК1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Співвідношення результатів атестаційного екзамену із **програмними результатами**:

Назва програмного результату навчання	Назви освітніх компонентів, що забезпечують даний програмний результат навчання
ПР01. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.	2.4. Давня та нова історія України 2.6. Археологія 2.11. Новітня історія України 2.14. Світова історія новітнього часу
ПР03. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.	2.4. Давня та нова історія України 2.6. Археологія 2.9. Історичне джерелознавство 2.11. Новітня історія України 2.14. Світова історія новітнього часу
ПР06. Виявляти взаємозв'язки між	2.4. Давня та нова історія

процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.	України 2.11 Новітня історія України 2.14. Світова історія новітнього часу
ПР07. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.	2.4 Давня та нова історія України 2.9. Історичне джерелознавство 2.11. Новітня історія України
ПР11. Вміти здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.	2.4. Давня та нова історія України 2.11. Новітня історія України 2.14. Світова історія новітнього часу

2. Перелік освітніх компонентів, за якими складається атестаційний екзамен

I. ДАВНЯ ТА НОВА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1. Стародавня історія України.

Початки людського життя на українських землях. Зародження землеробства, скотарства. Культура та побут стародавньої людини. Неолітична революція. Особливості матеріальної та духовної культури трипільців.

Праслов'янські культури. Іраномовні кочовики на теренах України. Залізний вік в історії України. Проблема походження індоевропейців та належність території України до існуючих археологічних та лінгвістичних гіпотез локалізації індоевропейської прабатьківщини. Історія античних міст-колоній у Північному Причорномор'ї, Приазов'ї та Криму: суспільні відносини, господарство, духовне життя. Боспорське царство. Велике переселення народів (IV – VI ст.): симбіоз культур.

Етногенез слов'ян, їх розселення, суспільне життя та господарство. Язичницькі вірування східних слов'ян: пантеон богів, особливості культів, обрядовість.

Тема 2. Українські землі княжої доби (IX–XIII ст.).

Теорії походження Русі. Організація державної влади Русі-України IX–XIII ст., періодизація та характерні риси основних етапів розвитку. Соціальна структура Русі. Процес феодалізації. Форми землеволодіння та ренти. Економічний розвиток (сільське господарство, ремесло, торгівля). Землеволодіння, феодальні повинності, соціальні конфлікти на Русі. Право, закон і суд на Русі.

Міжнародні відносини Русі. Русь і нормани. Південна орієнтація київських князів. Русь і Візантія. Русь і країни Західної та Центральної Європи. Русь і Великий Степ: хозари, печеніги, половці.

Походження та сутність топонімів «Русь», «Мала Русь» («*Russia Minor*»), «Малоросія», «Русь-Україна», «Україна» й етнонімів «слов'яни», «руси», «русини», «українці». Етнічний розвиток Русі. Особливості генези української народності.

Вплив візантійської культури на розвиток Русі. Хрещення Русі. Розвиток писемності, освіти, наукових знань. Образотворче мистецтво (іконопис, фрески, мозаїки). Архітектура, її церковний характер. Романські впливи в зодчестві.

Удільна роздробленість Русі. Монгольська навала, її наслідки. Організація державної влади Галицько-Волинської держави в XIII – XIV ст., культура Королівства Руського. Історичне значення Русі та Галицько-Волинської держави.

Тема 3. Українські землі литовсько-польської доби (XIV – перша половина XVII ст.).

Початок проникнення литовців на Русь: причини та наслідки. Політичний устрій Великого князівства Литовського. Татарський чинник. Литовсько-татарська боротьба за українські землі у XIV ст. Київська та Волинська землі в кінці XIV – першій половині XV ст.

Особливості інкорпорації західноукраїнських земель до політико-правових структур Польської держави. Демографічні зміни в Польській Русі, багатонаціональність українських міст. Політико-правовий статус Галицької та Подільської земель у складі Польщі.

Кревська унія. Початки польсько-литовського політичного зближення: Острозька, Віленська, Городельська унії. Князювання Вітовта. Свидригайлові війни в історіографії.

Українські землі у московсько-литовській конфронтації. Кримсько-татарські чинники в соціально-економічній і політичній історії українських земель. Особливості відносин між Великим князівством Литовським та Кримським ханством, статус прикордонних українських земель, татарська колонізація південноукраїнського регіону наприкінці XV ст.

Місце Люблінської унії в українському історичному процесі: утворення нової держави, геополітичні зміни у Східній Європі, об'єднання Русі. Синхронізація політико-правових систем Великого князівства Литовського та Польського Королівства в середині XVI ст.

Розвиток сільського господарства. Виникнення фільваркового господарства. Аграрна реформа 1557 р. у Великому князівстві Литовському. Українське місто в економічному розвитку XV – першої половини XVII ст. Селянство та його місце у соціальній структурі польсько-литовського суспільства. Шляхетська верства: її утворення та консолідація. Привілейовані категорії українського суспільства, їх станові та регіональні особливості: князі, пани, зем'яни-шляхта. Духовенство українських земель XV – першої половини XVII ст. Козацтво. Великий кордон Європи як фактор становлення українського козацтва.

Загальний стан та тенденції розвитку української культури у другій половині XIV – першій половині XVII ст. Вплив Ренесансу на розвиток культури України, зародження гуманістичних ідей (Ю. Дрогобич, С. Оріховський-Роксолан). Розвиток релігії та церкви на українських землях у XVI ст. Реформаційні впливи. Контрреформація, діяльність ордену єзуїтів. Острозька школа. Науково-просвітницька та видавнича діяльність братських шкіл. Першодрукар І. Федоров (Федорович). «Наукові здобутки епохи. Полемічна література. Поборники унії: П.

Скарга, І. Потій та ін. Захисники православ'я: Г. Смотрицький, С. Зизаній, І. Вишенський та ін.

Тема 4. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.

Україна напередодні Національно-визвольної війни: політичні, національно-релігійні, соціально-економічні та психологічні причини, характер і рушійні сили. Проблеми типології, хронологічних меж та періодизації Національно-визвольної війни.

Підготовка й початок повстання. Гетьман Б. Хмельницький. Перші перемоги 1648 р. Основні воєнно-політичні події 1649–1653 рр. Формування української козацької держави Б. Хмельницького, її найхарактерніші ознаки. Розробка гетьманом наріжних принципів української державної ідеї. Внутрішня політика українського уряду. Соціально-економічні зміни. Зовнішня політика уряду Б. Хмельницького. Переяславська Рада і Березневі статті 1654 р., їх сутність і наслідки. Завершальний етап національно-визвольної війни. Підсумки, історичні уроки та значення Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст.

Тема 5. Українські землі в другій половині XVII–XVIII ст.

Початок громадянської війни в Гетьманській Україні. І. Виговський, Ю. Хмельницький. Поділ козацької України на два гетьманства. Боротьба П. Дорошенка за воз'єднання Української держави. «Руїна» в українських землях, її причини та наслідки.

Україна за гетьманування І. Мазепи. Обмеження автономії Гетьманщини за часів І. Скоропадського. Перша ліквідація гетьманства. П. Полуботок. Останні спроби козацької старшини зберегти автономію Гетьманщини. Гетьмани Д. Апостол і К. Розумовський. Остаточне скасування української козацької державності. Перетворення України на об'єкт міжнародних відносин.

Слобідська Україна в складі Російської держави XVII–XVIII ст. Особливості економічного та політичного розвитку Правобережжя та західноукраїнських земель. Правобережна Україна наприкінці XVII – на початку XVIII ст. П. Орлик та його «Конституція». Українські землі у складі Речі Посполитої XVIII ст. Особливості розвитку західноукраїнських земель. Соціальні й національні рухи: опришківство, гайдамацтво, Коліївщина. Запорозька Січ у другій половині XVII–XVIII ст. Українська освіта та культура в другій половині XVII–XVIII ст.

Стан освіти та науки. Розвиток літератури та поезії. Подальший розвиток літописання: козацькі літописи Самовидця, Г. Грабянки, С. Величка. Книгодрукування. Театральне мистецтво, шкільна драма. Музика в українській бароковій культурі. Кобзарство. Впливи бароко, рококо та класицизму в образотворчому мистецтві та архітектурі.

Тема 6. Українські землі під владою Російської й Австрійської імперій.

Особливості інкорпорації західноукраїнських земель до Австрійської імперії. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II і західні українці. Імперська реакція доби Леопольда II, Франца та Фердинанда. Греко-католицька церква та її роль у

національному відродженні в Західній Україні. Діяльність «Руської трійці». Західноукраїнські землі під владою Габсбургів середини ХІХ – початку ХХ ст. «Весна народів» і українська національна революція в Галичині. Головна Руська Рада. Суспільний рух у Західній Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Народовці, русофіли, москвофіли, старорусини, радикали. Перетворення Східної Галичини на «український П'ємонт». Перші політичні партії на західноукраїнських теренах. І. Франко, М. Грушевський. «Просвіти». Наукові здобутки західноукраїнських учених (гуманітарні та природничі науки). Виникнення та діяльність наукових осередків. «Просвіта». Літературне (Наукове) товариство ім. Т. Шевченка. Розвиток мистецтва (архітектура, живопис, музика, театр).

Інкorporація Наддніпрянщини до складу Російської імперії. Адміністративно-територіальна реорганізація. Намісництва, губернії, генерал-губернаторства. Ліквідація залишків українських автономних установ. Утягнення різних соціальних верств до імперського соціуму. Скасування кріпосництва в Наддніпрянщині. Ліберально-буржуазні реформи Олександра ІІ 60–70-х рр. ХІХ ст. та їх проведення в Наддніпрянській Україні. Посилення русифікаторської політики царизму. Консервативно-охоронний курс Олександра ІІІ 80-х – початку 90-х рр. ХІХ ст. Утвердження й розвиток ринкових відносин. Суперечливість внутрішньої політики російського царизму в українських землях на початку ХХ ст.: реформістські та реакційні заходи періоду системної кризи самодержавства.

Передумови й початки формування модерної української нації. Український національний рух, його основні етапи, соціальна база, регіональна своєрідність. Феномен вітчизняного культурництва. М. Максимович. Гурток харківських романтиків. Кирило-Мефодіївське товариство.

Українські громади та гуртки в Наддніпрянській Україні 60–80-х рр. ХІХ ст. В. Антонович, М. Драгоманов. Українські політичні партії та громадські організації в Наддніпрянщині на початку ХХ ст. Автономісти-федералісти і самостійники. Українське культурництво на початку ХХ ст. Поширення української національної самосвідомості через діяльність артіль, кооперативів, земств, просвіт. Перша російська революція в українських землях. Українці в загальноросійському й польському визвольному русі.

Занепад і криза кріпосних відносин. Зародження ринкових відносин на селі. Соціальні суперечності і антикріпосницька боротьба українського селянства. Міста в українських землях, їх національний та соціальний склад. Формування промислово-торговельної буржуазії. Початок промислового перевороту.

Шляхи і темпи ринкової еволюції аграрних відносин у пореформений період. Соціальне розшарування селянства. Селянський рух. Завершення промислового перевороту. Індустріалізація економіки. Утвердження ринкових відносин. Урбанізація. Вхідження економіки українських земель у стадію монополістичного капіталізму. Переселенський рух українців. Трудова міграція.

Створення політичних партій Наддніпрянщини. Самостійницька й автономістська течії в національному русі. Події революції 1905–1907 рр. в Україні. Діяльність українських парламентських громад в І та ІІ Державних Думах. Діяльність «Просвіти». Посилення російського імперського тиску на Україну у

1907–1914 рр. Українські землі у складі Австро-Угорщини в 1900–1914 рр.

Історичні умови культурного розвитку українських земель. Політика царського і цісарського режимів у галузі освіти, науки і культури. Стан розвитку науки. Нова українська література. Головні літературні напрямки ХІХ – початку ХХ ст. Розвиток українського мистецтва ХІХ ст.: театр, музика, архітектура, образотворче мистецтво. Особливості церковно-релігійного життя.

ІІ. НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1. Українська національно-демократична революція (1917–1921 рр.).

Визрівання передумов української революції за часів Першої світової війни. Політичне і соціально-економічне становище в Україні після повалення царизму. Створення та діяльність Української Центральної Ради, її Універсали. Проголошення УНР. війна Радянської Росії проти УНР 1917 – 1918 рр. Проголошення радянської влади в Україні. Перша Брестський мирний договір та умови його реалізації сторонами. Українська влада і населення в умовах німецько-австрійської окупації. Українська держава П. Скоропадського. Прихід до влади Директорії. В. Винниченко. С. Петлюра. Утворення ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР та її результати. Друга українсько-більшовицька війна. Протистояння між УНР, денікінцями й більшовиками. Боротьба з іноземними загарбниками та втрата територій. Повстансько-партизанський рух в Україні. Н. Махно, Н. Григор'єв, командири Холодноярської республіки. Дипломатія національних українських урядів. Політика українських більшовицьких урядів. Х. Раковський. Причини поразки та уроки української революції.

Умови розвитку української культури: політика українських урядів у шкільній і вищій освіті, проведення українізації, активізація діяльності «Просвіти», розвиток української мови. Стан науки і створення Академії наук України. Літературний процес і літературні напрямки. Мистецьке життя. Культурний процес за радянської влади: ліквідація неписьменності, пролетаризація й ідеологізація освіти, атеїстична політика. Боротьба за автокефалію Української православної церкви та церковні розколи.

Тема 2. Україна у міжвоєнний період (1921–1939 рр.).

Соціально-економічна й політична криза початку 1920-х рр. Впровадження непу. Голод 1921–1923 рр. Вхідження УСРР до СРСР. Українізація: форма і зміст. О. Шумський. М. Скрипник. Культурне будівництво. Відмова від непу. Концепція планової економіки. Індустріалізація. Насильницька колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. та його наслідки для України. Встановлення сталінського тоталітарного режиму наприкінці 1920-х – упродовж 1930-х рр. Л. Каганович. С. Косіор. Г. Петровський. М. Хрущов. Масові репресії. «Розстріляне відродження».

Політика більшовиків у галузі культури. Підпорядкування освіти і мистецтва радянській ідеології – «соціалістичний реалізм», «русифікація» та боротьба з «українським буржуазним націоналізмом». Реформи у сфері загальної та вищої освіти, їх суперечливий характер, причини і наслідки. Основні здобутки вчених у різних галузях науки. Діяльність Всеукраїнської академії наук. Найвидатніші

досягнення митців у літературі, театрі, кіно, музиці та образотворчому мистецтві. Вітчизняна кінематографія. Релігійне життя. П'ятирічка «знищення релігії». Наступ на церкву і самоліквідація УАПЦ. Доля інших церков і репресії серед священнослужителів

Західноукраїнські землі у міжвоєнний період: особливості соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного. Українська еміграція. Зародження та організаційне становлення українського національного руху. Карпатська Русь у контексті міжнародних стосунків. А. Волошин.

Дискримінація українців у сфері освіти. Співпраця західних науковців зі сходом України, НТШ і ВУАН. Основні напрямки в літературі та їх представники. Основні досягнення у сфері мистецтв.

Тема 3. Друга світова війна й Україна. Повоєнна відбудова.

Українське суспільство у 1939–1941 рр. Радянсько-німецький альянс і возз'єднання західноукраїнських земель у складі УРСР. Напад Німеччини й оборонні бої 1941–1942 рр. Українське суспільство і радянська влада в умовах війни. Причини тимчасових поразок Червоної Армії. Політика нацистів на окупованих українських територіях. Життя населення в умовах окупації. Рух Опору та його особливості в Україні. Волинська трагедія. Радянські партизани й підпільники. Формування ОУН та Особливості визволення України від німецько-фашистських загарбників (1942–1944 рр.). Дивізія СС «Галичина». Повернення радянської влади й українське суспільство в 1943–1945 рр. Депортація кримських татар. Внесок українського народу в розгром німецько-фашистських агресорів. Україна – один із засновників ООН.

Стан культури та освіти в період окупації українських земель. Знищення архітектурних споруд, вивезення історичних пам'яток. Знищення українських митців нацистами. Релігійна політика окупаційної влади. Евакуація освітніх закладів і наукових установ та їхня робота в тилу. Українські діячі культури на фронті. Патріотична й антинацистська спрямованість мистецтва періоду війни.

Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Відбудова народного господарства. Голод 1946–1947 рр. Політико-ідеологічна ситуація в республіці середини 1940-х – середини 1950-х рр. «Радянізація» західних областей України та реакція українського суспільства. Продовження репресій серед діячів української культури. Боротьба проти «буржуазного націоналізму», «ждановщина». Ідеологізація гуманітарних наук та її наслідки. Боротьба влади проти кібернетики і генетики. Досягнення українських вчених. Розвиток літератури та кінематографу. Досягнення українських митців у літературі, музиці, театрі, кінематографії, образотворчому мистецтві

Тема 4. Україна в умовах десталінізації (1956 – 1964 рр.).

Курс на десталінізацію та його прояви в Україні. Хрущовська «відлига» й українська культура. Нова хвиля «українізації». Активізація громадсько-політичної діяльності інтелігенції. Зародження руху «шістдесятників». Українська робітничо-селянська спілка. Український національний фронт. Діяльність Л. Лук'яненка. Творчість та

громадська діяльність В. Симоненка, І. Дзюби, Л. Костенко, І. Драча, Є. Сверстюка, І. Світличного та ін. Освітня реформа 1958 р. та особливості її реалізації в Україні. Масштабна кампанія наступу влади на церкву в 1958–1962 рр. Поява дисидентства. Спроби економічних реформ. Політика крутого піднесення сільського господарства у короткий термін. Діяльність раднаргоспів. Піднесення і спад у промисловості й сільському господарстві. Соціальна політика. Причини незавершеності й обмеженості реформ.

Тема 5. Наростання системної кризи тоталітарного ладу в УРСР (середина 1960-х – 1980-ті рр.).

Місце України в політичній та економічній системі СРСР. Утвердження політики неосталінізму. Партійно-господарська діяльність М. Підгорного, П. Шелеста і В. Щербицького, її наслідки для України. Посилення диктату центру. Поглиблення застійних процесів і явищ у народному господарстві та їх причини. Загострення соціальних проблем. Продовольча програма 1982 р. і реалізація в республіці. Екологічна ситуація. Міграція з українського села. Нагромадження кризових явищ у сфері національних відносин та культури. Політика русифікації всіх сфер життєдіяльності українського суспільства. Формування та діяльність правозахисного руху в Україні. Українська Гельсінська група. Політичні репресії 1970-х – початку 1980-х рр. Громадська діяльність Ю. Литвина, М. Руденка, В. Стуса, О. Тихого, В. Чорновола.

Курс на перебудову: причини, особливості здійснення в Україні. Програма «прискорення». Чорнобильська катастрофа та її наслідки для України. Зрушення в суспільно-політичному житті республіки. «Неформальні» групи та об'єднання. Українська Гельсінська спілка. Народний рух України за перебудову. Спроби політичної реформи. Формування парламентських блоків і фракцій, їх діяльність. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Піднесення національної свідомості українського народу. Студентська революція на граніті. Проголошення нових політичних партій, їх програми та діяльність. Процеси в Комуністичній партії України. Пошук формули оновленої союзної держави та ставлення до цього процесу різних політичних сил України.

Тема 6. Розпад СРСР та шлях до незалежності. Розвиток України у 1990-ті – першій чверті ХХІ ст.

Поглиблення політичної та економічної кризи в суспільстві. Неспроможність перебудови з «верхів». Новоогарьовський процес і Україна. Спроба державного перевороту Державним комітетом з надзвичайного стану 19 – 21 серпня 1991 р. і його провал. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум і президентські вибори в Україні 1 грудня 1991 р. Президент Л.М. Кравчук. Розпад СРСР. Внутрішні та зовнішні чинники розгортання державотворчого процесу. Становлення багатопартійності. Утворення і розвиток Збройних сил незалежної України. Воєнна доктрина України. Міжнародне визнання незалежної України. Напрями зовнішньої політики. Українсько-російські відносини. Проблема та хід реалізації процесу делімітації кордонів. Участь України в міжнародних організаціях.

Прийняття Конституції України. Розвиток фінансової системи. Введення гривні. Забезпечення стабілізації національної валюти та банківської системи. Етнополітичні процеси.

Основні тенденції сучасного культурного процесу. Церковно-релігійне життя. Формування інформаційного простору. Вибори Президента України 1994 та 1999 рр. Основні напрями діяльності Президента Л. Д. Кучми. Вибори Президента України 2004 р. «Помаранчева революція». Пріоритети зовнішньої та внутрішньої діяльності Президента В.А. Ющенка. Відновлення історичної та культурної пам'яті українського народу. Проблеми взаємодії Президента, Верховної Ради та уряду. Основні тенденції культурних процесів в Україні. Стан і проблеми освіти й науки України. Досягнення кінематографа, театру. Формування інформаційного простору. Україна на світовій спортивній арені. Вибори Президента України 2010 р. Революція гідності. Агресія Росії щодо України. Загарбання Криму, Сходу країни. Російсько-українська війна. Реакція українського суспільства і цивілізованого світу на російську агресію.

III. СВІТОВА ІСТОРІЯ НОВІТНЬОГО ЧАСУ

Тема 1. Підсумки першої світової війни. Версальсько-Вашингтонська система післявоєнного устрою світу.

«Чотирнадцять пунктів» Т. В. Вільсона. Комп'єнське перемир'я. Паризька мирна конференція. Репараційне питання. Версальський мирний договір. Мирні договори з союзниками Німеччини в Першій світовій війні. Створення Ліги Націй, статут організації. Система мандатів.

Вашингтонська конференція. Трактат чотирьох держав, договір п'яти держав, договір дев'яти держав. Версальсько-Вашингтонська система, її основні суперечності. Генуезька конференція. Рапальський договір. Гаазька конференція.

Суперечності між переможцями і переможеними та загострення політичної ситуації в Європі у першій половині 1920-х рр. Рурський конфлікт та його наслідки. План Дауеса. Лозаннська конференція. Локарнська конференція.

Тема 2. Країни світу періоду стабілізації та процвітання («проспериті») (1924–1929 рр.) та світової економічної кризи (1929-1933 рр.) та її соціально-політичні наслідки

Загальна характеристика розвитку країн світу в період стабілізації та процвітання. Головні риси стабілізації економіки та соціальних відносин. Матеріальні передумови промислового піднесення середини 20-х рр.

Розвиток монополістичного капіталізму. Збільшення концентрації та централізації виробництва та капіталу та посилення могутності корпорацій. Особливості монополізації в провідних країнах світу.

Послаблення соціальних протиріч та класової боротьби в період стабілізації, відновлення відносно соціальної стабільності західного суспільства. Різке послаблення страйкової боротьби. Припинення масових демократичних рухів.

Передумови світової економічної кризи 1929–1933 рр. Особливості економічної

кризи 1929–1933 р. Пошуки шляхів виходу з кризи. Різке посилення ролі держави в економіці та соціальних відносинах як загальна риса пошуків шляхів виходу з кризи. Д. М. Кейнс та його теорія, спрямована на посилення ролі держави. Головні моделі державного регулювання. Ліберально-буржуазний або соціал-демократичний реформізм. Тоталітарна модель державного регулювання. Радикально-демократичний варіант державного регулювання. Наслідки світової економічної кризи 1929–1933 рр.

Тема 3. Німецький нацизм та італійський фашизм.

Значення воєнної поразки Німеччини у Першій світовій війні для подальшого розвитку країни. Прийняття Веймарської конституції, її зміст.

Зародження нацистського руху в Німеччині. А. Гітлер. Програма «25 пунктів». Спроба «пивного путчу» в 1923 р. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929–1933 рр. Загострення економічної ситуації, репараційна проблема. Поляризація політичних сил в країні. Прихід нацистів до влади. Нацистська диктатура в Німеччині (1933–1939 рр.). Ідеологічна, політична, військова організація нацистів. Соціально-політична суть та соціальна база нацизму. Перші кроки Гітлера при владі. Соціальна політика, фашизація та мілітаризація внутрішнього життя країни, націонал-соціалістське перевиховання суспільства. Початок підготовки Німеччини до війни.

Зародження фашизму в Італії, його ідеологія. Прихід італійських фашистів до влади (1923 р.). Діяльність Б. Муссоліні. Окупація Італією Ефіопії, Албанії, участь фашистської Італії у Громадянській війні в Іспанії (1936–1939 рр.).

Формування військово-політичного союзу Берлін–Рим–Токіо.

Тема 4. Міжнародні відносини напередодні Другої світової війни.

Причини загострення міжнародних відносин у 30-х рр. Утворення гасла військової небезпеки в центрі Європи. Ліга Націй і зростання військової загрози. Експансія фашистських держав та політика умиротворення агресора. Руйнація системи колективної безпеки в Європі.

Аншлюс Німеччиною Австрії. Мюнхенська угода 1938 р. та її наслідки. Початок підготовки Німеччини до розв'язання світової війни. Англо-франко-радянські переговори 1939 р. та їх зрив.

Радянсько-німецький пакт 1939 р. про ненапад та його сучасні оцінки.

Експансія Японії в Азії.

Тема 5. Друга світова війна.

Характер війни. Її періодизація. Напад нацистської Німеччини на Польщу. Початок «Дивної війни» та поразка Польської держави. Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони. Воєнні дії німецьких збройних сил проти норвезьких та британських військ, загарбання Норвегії. Напад Німеччини на Францію, Бельгію, Голландію та Люксембург. Капітуляція Франції, умови Комп'єнської угоди. «Битва за Англію». Агресія Німеччини на Балканах.

Воєнні дії в Африці. Завершення створення Німеччиною воєнної коаліції,

Берлінський пакт. Приєднання до нього Угорщини, Румунії та Болгарії. Фашистський «новий» порядок в Європі. Виникнення руху Опору.

Напад нацистської Німеччини на СРСР. Розвиток союзницьких відносин СРСР з Англією та США. Антигітлерівська коаліція.

Напад Японії на Перл-Харбор, вступ США у Другу світову війну. Початок війни на Тихому океані. Военні дії на Тихому океані. Вирішальна перемога воєнно-морських сил США над японським флотом біля атолу Мідуей. Перемога американських військ на о. Гуадалканал. Зміна співвідношення сил на Тихому океані на користь США.

Воєнні дії в Північній Африці, битва при Ель-Аламейні. Завершення бойових дій в Північній Африці, поразка німецько-італійських військ. Висадка англо-американських військ у Сицилії та на Апеннінах.

Сталінградська битва та її історичне значення. Перемога радянських військ на Орловсько-Курській дузі. Перемоги радянських військ у 1944 р. та їх міжнародне значення. Відкриття західними союзниками другого фронту в Європі.

Розпад гітлерівського блоку. Крах італійського фашизму. Капітуляція Італії. Республіка Сало. Военні дії в Італії.

Визволення Франції. Події в Бельгії та Голландії. Визвольна боротьба у Східній та Південно-Східній Європі на заключному етапі війни. Битва в Арденах. Военні дії на заключному етапі війни в Європі. Берлінська операція. Просування військ західних союзників по Німеччині. Капітуляція фашистської Німеччини.

Конференції країн-учасниць антигітлерівської коаліції. Московська конференція міністрів закордонних справ. Тегеранська конференція. Кримська (Ялтинська) конференція. Потсдамська конференція.

Тихоокеанський театр війни на заключному етапі. Національно-визвольний рух у Східній та Південно-Східній Азії. Хід воєнних операцій. Застосування Сполученими Штатами Америки атомної зброї проти Японії. Вступ СРСР у війну проти Японії, военні операції. Капітуляція Японії. Закінчення Другої світової війни.

Наслідки Другої світової війни.

Тема 6. Країни світу після другої світової війни: основні етапи розвитку.

Країни світу у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. Розвиток Державно-монополістичного капіталізму. Створення нової системи міжнародних валютно-фінансових відносин. Науково-технічна революція та суспільно-політичний розвиток країн світу в 1950-х – 1960-х рр.

Основні тенденції соціально-економічного розвитку країн світу у 70-80-х рр.

Світова економіка та соціальні відносини у 90-х рр. Глобалізація у сучасному світі.

Постіндустріальне суспільство та «інформаційна економіка». Регіональна економічна і політична інтеграція у 90-х рр.

Європейська ідея після Другої світової війни. Інституційна інтеграція. «План Шумана». Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС); Європейське економічне співтовариство (ЄЕС); Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ). Створення та розбудова Європейського союзу (ЄС): Маастрихтська угода; розширення ЄС та

«політика сусідства». Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА).

Тема 7. Сполучені Штати Америки після Другої світової війни.

Зміни в світових позиціях і ролі США після Другої світової війни. Початок «холодної війни» в міжнародних відносинах і зовнішня політика США. Посилення консервативних тенденцій у внутрішньополітичному житті США після закінчення Другої світової війни. Початок Холодної війни. Маккартизм. Г. Трумен. Д. Ейзенхауер. Рух афроамериканців США за громадянські права у 1950–1960-х рр.

Зовнішня політика США в період президентства Дж. Кеннеді. Доктрина «гнучкого реагування». Політика «наведення мостів». «Союз заради прогресу». Карибська криза. Зовнішньополітичний курс адміністрації Л. Джонсона. Вступ США у війну в Індокитаї.

Внутрішньополітична програма президента Дж. Кеннеді. «Нові рубежі». Новий етап НТР і американське суспільство. Соціально-економічні заходи адміністрації Дж. Кеннеді. Програма «Великого суспільства» і соціально-економічна політика адміністрації Л. Джонсона. Вибори 1968 р.

Зовнішня політика адміністрацій Дж. Ніксона і Дж. Форда. Радянсько-американські відносини в 1968–1976 рр.: від Холодної війни до розрядки міжнародної напруги. Припинення війни у В'єтнамі. Початок погіршення у відносинах СРСР-США в середині 70-х рр.

Внутрішньополітичний курс адміністрації Дж. Картера. Неоконсервативна хвиля. Виборча кампанія 1980 р. Соціально-економічна та міжнародна політика адміністрації Р. Рейгана. «Рейганоміка». Виборчі кампанії 1984 і 1988 рр.

Особливості внутрішньої політики адміністрації Дж. Буша-старшого. Виборча кампанія 1992 р. «Революція 1992 року» В. Клінтона. Внутрішня та зовнішня політика США на початку XXI ст.

Тема 8. Великобританія, Франція, Федеративна Республіка Німеччина після Другої світової війни.

Економічне і політичне становище Великобританії після Другої світової війни. Розпад британської колоніальної імперії. Особливості внутрішнього і зовнішнього становища Великобританії наприкінці XX – на початку XXI ст.

Політичне і соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Зміни в позиціях Франції на світовій арені. Початок розпаду французької колоніальної імперії. «Тимчасовий режим». Четверта республіка. Конституція Четвертої республіки. Політична боротьба в роки Четвертої республіки. Розпад французької колоніальної імперії. Війна в Алжирі. Падіння Четвертої республіки. Встановлення режиму «особистої влади». П'ята республіка. Конституція П'ятої республіки. Зовнішня і внутрішня політика Ш. де Голля. Внутрішньополітичне життя і зовнішня політика Франції в 70-80-х рр. Сучасне політичне життя і зовнішня політика Франції. Соціально-економічне становище Франції на початку XXI ст.

Політичні, економічні і духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Потсдамської конференції з німецького питання. Розкол Німеччини. Утворення ФРН і НДР. Уряд К. Аденауера. Особливості економічного

розвитку ФРН і доктрина «соціального ринкового господарства». Відставка Аденауера. Надзвичайне законодавство. Утворення «великої коаліції». Вибори до бундестагу 1969 р. і утворення «малої коаліції». Зовнішня і внутрішня політика ФРН. «Східна політика» уряду В. Брандта. Парламентські вибори 1983 р. і прихід до влади правоцентристської коаліції канцлера Г. Коля. Зовнішня політика і соціально-економічний розвиток ФРН у 80-х рр. Утворення об'єднаної Німеччини. Особливості входження території колишньої НДР до єдиної Німеччини. Сучасне політичне життя і зовнішня політика ФРН.

Тема 9. Китайська Народна Республіка.

Громадянська війна і перемога народної революції. Китайська модель соціалістичного розвитку. Радянська підтримка Китаю. Партиїне будівництво. Мао Цзедун. Форсування соціалістичних перетворень. Індустріалізація. «Великий стрибок».

Зовнішня політика і ізоляція КНР. «Культурна революція». Боротьба за вибір шляхів розвитку Китаю. КНР на шляху реформ. Події на майдані Тяньаньмень. Політика «відкритості» і економічні перетворення. Ден Сяопін і «соціалістична ринкова економіка».

Китай у XXI столітті. Модернізація Китаю. Концепція «китайської мрії» Сі Цзіньпіна. Розвиток народного господарства. Політико-ідеологічне будівництво. Посилення регіонів. Національний патріотизм. Китай на світовій арені. Зовнішня політика.

IV. ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Тема 1. Основні теоретичні, методичні та методологічні проблеми історичного джерелознавства.

Проблеми визначення предмету та завдань історичного джерелознавства у вітчизняній історичній науці. Місце джерелознавства серед дисциплін історичного циклу. Структура історичного джерелознавства. Історичне джерело – основна категорія джерелознавства. Поняття про класифікацію джерел та її можливі принципи. Типолого-видова класифікація історичних джерел. Основні типи, роди та види джерел з історії України.

Поняття про історичний факт. Першоджерело та вторинне джерело як категорії. Позаджерельне знання, його роль на різних етапах наукового дослідження. Джерельна база, її структура та рівні. Потенційна та актуалізована джерельна база. Методи історичного джерелознавства як науки. Наукова критика (аналіз) історичних джерел, її основні етапи. Сенс зовнішньої критики історичних джерел. Внутрішня джерельна критика. Аналіз і синтез джерельної інформації. Суттєвий зміст джерелознавчих категорій «вірогідність», «репрезентативність», «автентичність» та «оригінальність».

Тема 2. Писемні джерела з історії Русі та доби поліцентризму (X – середина XIV

ст.).

Поняття про законодавчі акти як джерела. «Руська Правда» як пам'ятка законодавства та історичне джерело. Актові джерела часів Київської Русі та доби поліцентризму. Перші міжнародні договори Русі як актові джерела. Церковні устави і жалувані грамоти.

Літописи як джерела з історії Давньої Русі. Поняття про літопис та літописний звід. Редакції та списки літописів. Найдавніше руське літописання, «Початковий звід». «Повість минулих літ» як пам'ятка літописання. Обласні літописи часів Київської держави. Київський літопис XII ст. та. Галицько-Волинський літопис XIII ст. як історичні джерела. Методи вивчення літописів як специфічних історичних джерел.

Особливості давньоруської літератури як джерела. «Слово о полку Ігоревім»: гіпотези про час створення та авторство, зміст та наукове значення. «Слово про закон і благодать» митрополита Ларіона. «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Агіографічні джерела з історії Київської Русі та доби поліцентризму. «Житіє Теодосія, ігумена Печерського» та інші агіографічні твори Нестора-літописця. «Києво-Печерський патерик».

Тема 3. Основні писемні джерела з історії українських земель за литовсько-польської доби (середина XIV – середина XVII ст.)

Литовські статuti 1529, 1566 та 1588 рр. як пам'ятки законодавства та історичні джерела. Різновиди актових джерел XIV – першої половини XVII ст. Привілеї та їх особливості. Книги гродських, магістратських та земських судів. Документи Литовської метрики як джерела з історії України XV – першої половини XVII ст.: склад, історія вивчення та публікації, загальна характеристика найважливіших комплексів документів. Руська (Волинська) метрика як джерело з історії українських земель. Джерела статистичного характеру з історії українських земель кінця XIV – першої половини XVII ст.

Західноруські (білорусько-литовські) літописи кінця XIV – першої половини XVII ст. як джерела з історії України. Супрасльський літописний звід першої половини XVI ст. Баркулабівський літопис (1545–1633 рр.). Літопис Биховця середини XVI ст. Українські узагальнюючі та місцеві літописи XV – першої половини XVII ст. Густинський літопис кінця XVI ст. Львівський літопис, його авторство структурні частини, зміст та особливості.

Особливості літературних та публіцистичних творів як виду історичних джерел. Українська полемічна література кінця XVI – початку XVII ст. як історичне джерело. Перші полемічні твори та їх автори Г. Смотрицький і В. Суразький. Значення творів І. Вишенського як історичних джерел. «Апокрисис» Х. Філалета. «Отписи» Клірика Острозького. «Пересторога» Ю. Рогатинця. Полемічні твори Захарії Копистенського.

Тема 4. Джерела з історії України-Гетьманщини другої половини XVII – XVIII ст.

Законодавчі акти гетьманського управління як джерела з історії України. Конституція Пилипа Орлика як законодавчий звід. Пам'ятки українського права

XVIII ст. як історичні джерела. «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). «Суд і розправа в правах малоросійських» Ф. Чуйкевича та «Екстракт малоросійських прав» О. Безбродька.

Поняття про приватно-правові та публічно-правові акти. Особливості формуляру різноманітних актових джерел. Систематизація та класифікація актових джерел за різними критеріями. Різновиди актових джерел, відмінності між ними. Акти гетьманської канцелярії як історичні джерела.

Особливості джерел статистичного характеру як окремого виду. Описово-статистичні джерела другої половини XVII ст., їх різновиди. Переписні книги 1666 р. Генеральне слідство про маєтності 1729 – 1730 рр. Рум'янцевський (Генеральний) опис 1765 – 1769 рр. Економіко-географічні та топографічні описи українських земель кінця XVIII ст. «Чернігівського намісництва топографічний опис» О. Шафонського.

Узагальнюючі праці літописного характеру другої половини XVII – XVIII ст. Український «Хронограф», «Синопис» та «Кройніка» Ф. Софоновича. Місцеві та монастирські українські літописи другої половини XVII – XVIII ст. Козацько-старшинські літописи. Літописні компіляції другої половини XVIII ст. як історичні джерела.

Особливості мемуарів та листів другої половини XVII – XVIII ст. як історичних джерел. Мемуарні твори другої половини XVII ст.: автори, тематика, особливості змісту, джерельна вартість. «Щоденник» Якова Марковича (1717–1767). «Діаріуш» та «Щоденник» Миколи Ханенка. Подорожній «Діарій» Пилипа Орлика. Епістолярії цього часу, основні їх публікації. Методика дослідження джерел особистого походження.

Тема 5. Джерела з історії українських земель протягом XIX – початку XX ст.

Законодавчі акти XIX – початку XX ст. щодо України, їх основні різновиди. Діловодні документи Російської імперії. Документація державних установ як джерело з історії України. Матеріали діловодства приватних господарств, підприємств, банків, монополістичних об'єднань. Основні різновиди судово-слідчих документів.

Основні різновиди статистичних джерел дореформеного періоду. Статистика Центрального статистичного комітету другої пол. XIX – поч. XX ст., її напрями та різновиди. Відомча статистика: аграрна, промислова, статистика праці, статистика транспорту і торгівлі, статистика просвіти. Земська статистика пореформеного періоду.

Програмні документи декабристських організацій в Україні як історичні джерела. Джерела з історії діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. «Книга буття українського народу» та її авторство. «Статут» товариства. Програмні документи народницьких організацій в Україні як джерела. Основні комплекси джерел, що відображають діяльність українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст.

Періодичні видання України XIX – початку XX ст. як історичні джерела. Основні газетні та журнальні видання першої половини XIX ст. «Основа». «Киевская старина» та її роль у розвитку періодики в Україні. Періодичні видання

наукових товариств. «Записки наукового товариства ім. Тараса Шевченка». Українська періодика початку ХХ ст.

Мемуарна література ХІХ – початку ХХ ст. в Україні. Основні жанри мемуарних творів, їх відмінності. Щоденники та спогади. Автобіографії та їх значення для історичного джерелознавства. Епістолярії. Методи вивчення періодики та мемуарних творів.

Тема 6. Джерела з історії України ХХ – початку ХХІ ст.

Законодавчі акти Центральної Ради як історичні джерела. Відозви та Універсали. Проект «Конституції Української Народної Республіки» («Статут про державний устрій, права і вільності УНР»). Законодавчі акти доби гетьманату П. Скоропадського. «Грамота до всього українського народу». «Закони про тимчасовий державний устрій України». Найважливіші законодавчі акти доби Директорії та Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки, прийнятий 22 січня 1919 р. «Закон про Тимчасове Верховне Управління та порядок законодавства в УНР». «Закон про Державну Народну Раду Української Народної Республіки». Мемуаристика доби Української національно-визвольної революції.

Основні різновиди законодавчих актів як джерел з історії радянського періоду. Конституції СРСР та УРСР. Діловодна документація суспільних організацій та державних підприємств радянського часу як історичні джерела. Організаційні, розпорядчі, планові, облікові, контрольні та звітні документи. Статистичні джерела радянського періоду, їх основні різновиди та інформаційний потенціал. Мемуари та епістолярії як джерела з історії України в радянський час. Принципи класифікації мемуаристики. Щоденники, спогади та колективні спогади. Автобіографії. Біографічні життєписи. Джерелознавчий аналіз мемуаристики та епістолярії. Періодичні видання радянського часу. Своєрідність періодики як історичного джерела. Найвідоміші українські газетні та журнальні видання. Методи вивчення періодики.

Основні комплекси джерел з історії України доби незалежності. Найважливіші різновиди законодавчих актів. Конституція України (1996 р.) як історичне джерело. Діловодна документація: специфіка, структурні підрозділи, місця збереження, публікація. Особливості розвитку статистики та найважливіші статистичні джерела періоду незалежності. Періодика та мемуаристика незалежної України.

V. АРХЕОЛОГІЯ

Тема 1. Поняття про теорію та методологію археології.

Методики досліджень. Основні поняття: культурний шар, артефакт, археологічний комплекс, стратиграфія, археологічна культура, культурно-історична область. Хронологія та періодизація. Археологічні пам'ятки та їх типологія. Історіографія української археології ХІХ–ХХІ ст.

Тема 2. Ранній та середній палеоліт України.

Датування та періодизація раннього палеоліту (олдувайський та ашельський). Час і шляхи заселення людиною. Територіальні групи і пам'ятки (Королеве, Кийк-Коба, Заскельне ІV, Рихта та ін). Неандертальські поховання.

Тема 3. Пізній і фінальний палеоліт.

Природне середовище і адаптаційні процеси. Чотири типи прильодовикових суспільств: мисливці на мамонтів, мисливці на бізонів, мисливці на північного оленя та мисливці прильодовикових гір. Основні стоянки (Межиріч, Мізин, Амвросіївка, Буран-Кая). Типи поселень, житло, знаряддя праці. Археологічні культури фінального палеоліту (осокорівська, шан-кобинська, красносільська). Духовна культура.

Тема 4. Мезоліт та неоліт України.

Хронологія та визначальні риси. Культурні спільноти, культури і пам'ятки. Основні технологічні досягнення. Поняття «неолітичної революції». Культури із відтворювальним типом господарства. Культури із привласнюючим типом господарства. Поховальні пам'ятки «маріупольського типу». Шляхи неолітизації України.

Тема 5. Енеоліт України.

Датування. Критерії виділення періоду. Трипільська культурно-історична спільність, періодизація та хронологія, пам'ятки. роль балканського металургійного центру в розвитку металообробки. Господарство. Світогляд та релігія. Локальні культури пізнього Трипілья. Чинники зникнення. Енеоліт Степової України. Середньостогівська культура. Місцева металургія за матеріалами постмаріупольської археологічної культури (АК).

Тема 6. Доба бронзи.

Датування. Критерії виділення періоду. Археологічні культури ранньобронзової доби Правобережжя та Степу. Катакомбна культурно-історична спільність, локальні культури, матеріальний комплекс, поховальний обряд. Культура багатопружкової кераміки. Зрубна (бережнівсько-маївська) культура, матеріальний комплекс. Сабатинівська культура: майстерні і скарби. Культури фінальної бронзи Лісостепу і Степу. Етнічна належність носіїв. Металургійні центри на території України.

Тема 7. Ранньозалізна доба.

Датування. Критерії виділення. Кіммерійські археологічні пам'ятки та їх датування. Проблема походження скіфського етносу. Історія Великої Скіфії. Пам'ятки матеріальної і духовної культури. Ознаки державності. Лісостепова Скіфія: пам'ятки та етнос, населення. Кримська Скіфія. Сармати в Україні. Пізньоскіфські городища Нижнього Дніпра.

Тема 8. Античні міста Північного Причорномор'я.

Час та чинники колонізації Причорномор'я. Міста та сільська округа. Архітектурні пам'ятки, матеріальна культура, мистецтво. Взаємовідносини з варварським оточенням.

Тема 9. Давні слов'яни та Русь.

Датування. Ранньослов'янські культури в Україні. Пам'ятки. Духовна культура. Літописні племена напередодні об'єднання. Русь-Україна за пам'ятками археології: місто, село, замок. Кочовики Степу за часів Середньовіччя.

Тема 10. Археологія доби українського козацтва XVI-XVIII ст.

Датування. Археологічні пам'ятки козацької доби: рештки січей, Трахтемирівського, Межигірського, Самарського та інших козацьких монастирів, козацьких церков, бекетів (фігур), кургани-майдани, козацькі кладовища і надмогильні хрести, залишки козацьких полкових і сотенних фортець, укріплення (редути, вали, підземні ходи, ретраншементи). Ремесла: зброярство, ковальство, кушнірство, теслярство, кравецтво, гончарство, шевство, теслярство, гутництво (археологічними джерелами). Нумізматичні знахідки.

3. Структура екзаменаційного білету.

Тестові завдання у білеті створюються за усіма дисциплінами програми атестаційного екзамену за таким співвідношенням:

Освітній компонент	Кількість тестів
Давня та нова історія України	12
Новітня історія України	12
Світова історія новітнього часу	10
Історичне джерелознавство	8
Археологія	8

Завдання передбачають вибір однієї правильної відповіді та спрямовані на перевірку таких аспектів: знання дат і конкретних фактів; розуміння понять і термінів; знання історико-географічних назв; аналіз причин і наслідків подій; особливостей політичного та економічного життя суспільства; характерних рис історичних періодів і епох; уміння оцінювати автентичність джерел і достовірність документів; здатність співвідносити події з відповідними історичними періодами.

Розподіл питань у кожному варіанті за формою завдань

Форма завдання	Кількість одиниць у варіанті	Кількість балів за одне завдання	Максимальна кількість балів, яка може бути набрана за весь іспит
Питання на обрання вірної відповіді	50	2	50 x 2 = 100

4. Критерії оцінювання знань

Оцінювання знань на атестаційному іспиті проводиться за результатами виконання 50 тестових завдань, які разом оцінюються в 100 балів.

Кожне завдання оцінюється за шкалою 0 або 2 бали: правильна відповідь – 2 бали; 0 балів – у разі неправильної відповіді, вибору кількох відповідей замість однієї або відсутності відповіді. Бали не присуджуються за: помилкові чи виправлені відповіді, відсутність позначок в тексті.

Шкала виставлення підсумкової оцінки атестаційного екзамену за відповіді на тестові завдання:

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
90 – 100	Відмінно / Excellent	Чудове виконання, правильні відповіді на запитання. Здобувач продемонстрував винятковий рівень знань і вмінь. Правильно виконано 45 – 50 завдань. Відповіді точні, без помилок.
82 – 89	Добре / Good	Виконання вище середнього рівня. Здобувач продемонстрував високий рівень знань із незначними недоліками. Правильно виконано 41 – 44 завдання. Допущені незначні помилки, які не впливають на загальне розуміння матеріалу.
75 – 81		В цілому вірне виконання. Здобувач показав хороший рівень знань із помітними, але не критичними прогалинами. Правильно виконано 38 – 40 завдань.
64 – 74	Задовільно / Satisfactory	Непогане виконання. Здобувач продемонстрував базовий рівень знань із суттєвими недоліками (свідчення часткової нестачі знань або слабке розуміння окремих тем). Правильно виконано 32 – 37 завдань.
60 – 63		Виконання задовольняє мінімальним критеріям. Здобувач показав мінімально прийнятний рівень знань, що вказує на значні прогалини в знаннях або слабке

		опанування матеріалу. Правильно виконано 30 – 31 завдання.
0 – 59	Незадовільно / Fail	Виконання не задовольняє мінімальним критеріям. Здобувач не продемонстрував достатнього рівня знань для проходження атестації. Правильно виконано менше 30 завдань, що свідчить про слабе засвоєння програми.

Список рекомендованої літератури

РОЗДІЛ І

І. ДАВНЯ ТА НОВА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Ін-т історії України. Відп. ред. В. Смолій. К.: Академперіодика, 2023. 658 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0018151.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Україна в цивілізаційних потоках ранньої модерності / НАН України, Ін-т історії України. К.: Академперіодика, 2024. 815 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0018390.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Україна в цивілізаційних потоках ранньої модерності / НАН України, Ін-т історії України. К.: Академперіодика, 2024. 815 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0018390.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Україна в цивілізаційних потоках ранньої модерності / НАН України, Ін-т історії України. К.: Академперіодика, 2024. 815 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0018390.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: людність та імперії / НАН України. Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 436 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0016941.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: доба модернізації / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 706 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0017093.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: доба модернізації / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 706 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0017093.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: доба модернізації / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 706 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0017093.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Імперські ідентичності в українській історії XVIII – першій половині XIX ст. / Кол. монографія за ред. В. Ададунова, В. Склокіна. Львів, 2020. 304 с.

Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ: Критика, 2004. 352 с.

Терещенко Ю. Довге XIX століття: спротив асиміляції. Київ: Темпора. 2022.

Шляхов О. Україна в умовах модернізації та загострення соціального конфлікту Кінець XIX – початок XX ст. Моногр. Дніпро, 2016. 400 с.

ІІ. НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Бойко О. Новітня історія України 2014–2019 рр. Київ: Академія, 2020. 160 с.\

Віднянський С., Мартинов, А. Російсько-українська війна та міжнародне

співтовариство / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 264 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vidnianskyi_S/Rosiisko-ukrainska_viina_ta_mizhnarodne_spivtovarystvo

Головко В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 592 с.

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 516 с.

Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021.

Сфіменко Г. Г., Кульчицький С. В., Пиріг Р. Я., Скальський В. В., Якубова Л. Д. Україна й українці в постімперську добу (1917–1939) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с.

Кульчицький С. Новітня історія України (1953–2023). Київ: Арій, 2024. 576 с

Нариси новітньої історії України 1991–2021 / Ред. М. Мінаков, Г. Касьянов, М.Роджанські. Київ: Laurus, 2021. 324 с.

Якубова Л. До свободи крізь вогонь: Україна проти рашизму. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2023. 432 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yakubova_Larysa/Do_svobody_kriz_vohon_Ukraina_proty_ra_shyzmu

Інформаційні ресурси:

Інтернет-ресурси Інституту історії України. Доступно на: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=INAV&P21DBN=INAV&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=brief_inav&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TYP=&S21COLORTERMS=0&S21STR=03

«Енциклопедія України в Інтернеті» (The Internet Encyclopedia of Ukraine). Доступно на: www.encyclopediaofukraine.com/

Інтернет-ресурси Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського. Доступно на: <http://nbuv.gov.ua/>

РОЗДІЛ II

I. ІСТОРІЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ НОВОГО ЧАСУ

1. Бравер Ю., ван Тейл Г. Замки, битви й авіабомби. Як економічна теорія тлумачить військову історію. К.: Ніка-Центр, 2025, 456 с.

2. Войтович Л., Голубко В. Історія війн і військового мистецтва XVI-поч. XX ст. Х.: Фоліо, 2020, 976 с.

3. Джеджора О. Нариси з історії європейської цивілізації. Книга 2. Львів: Видавництво УКУ, 2025. 296 с.

4. Історія філософії. Модерна доба/за ред. Умберто Еко та Рікардо Федрігі. Х.: Фоліо, 2024, 544 с.

5. Кларк К. Революційна весна. Боротьба за новий світ 1848-1849 рр. Л.: Локальна історія, 2025. 880 с.

6. Кларк К. Сновиди: як Європа увійшла у війну 1914 р. Л.: Локальна історія, 2025. 664 с.

7. Шай Д. Е. Історія Америки. К.: Літопис, 2022. 1112 с.

II. СУЧАСНА ІСТОРІЯ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Баран З., Кипаренко Г., Мовчан С., Швагуляк М. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки. 1918–1945 рр. За ред. М. Швагуляка. Львів, 2005 (2008).

Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945 рр.: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2003.

Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 р. Київ, 2020.

Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1945–2000. Київ, 2000.

Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Вінниця: Фоліант, 2003. 560 с.

Павлюк В. В. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1918 – 1945 рр.). ЛА «Піраміда», 2010. 284 с.

Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV–XX століть: навч. посіб. За ред. Ю. Горбача. Київ, 2012.

Мисик Л. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–2007): навч. посіб. Київ, 2008.

Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 роки) / Л. Гайдуков та ін. Київ, 2001.

Орлова Т. Історія сучасного світу. Навчальний посібник. Київ, 2006.

Сич О. Історія західного суспільства в міжвоєнний період (1919–1939 рр.). Чернівці, 2008.

РОЗДІЛ III

I. АРХЕОЛОГІЯ

Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Ін-т історії України. Відп. ред. В. Смолій. К.: Академперіодика, 2023. 658 с. (Україна. Нариси історії). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0018151.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця С. В., Терпиловський Р. В. Давні слов'яни. Археологія та історія: навчальний посібник. К.: «Стародавній Світ», 2012. 366 с.

Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст. : навч. посіб. / М-во освіти України, Ін-т змісту і методів навчання, Нац. ун-т імені Тараса Шевченка; [Д. Я. Телегін, І. С. Винокур, О. М. Титова та ін.]. Київ: [Ін-т змісту і методів навчання], 1997. 336 с.

Археологія України: Курс лекцій: Навч. посібник / Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.; за ред. Л. Л. Залізняка. Київ: Либідь, 2005. 504 с.

Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України: Підручник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 497 с.

Гершкович, Я. П., Гречко, Д. С. Археологія України за роки Незалежності. Київ: Гершкович, Я. П., Гречко, Д. С. Археологія України за роки Незалежності. Київ:

ІА НАН України. 2022. 448 с.

Ласінська М. Ю. Історіографія археології: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 292 с.